

INTENTIONALISM – EN VÄG FÖR MENING OCH ANSVAR

Innehåll

Inledning: Varför intentionalism?

Del I: Människan och intentionens ursprung

- Kapitel 1: Människans evolutionära styrka: samverkan och intention

Del II: Den förlorade intentionen

- Kapitel 2: Från kollektiv överlevnad till mekanisk marknad
- Kapitel 3: Hur vi tappade meningens kompass

Del III: Konsekvenser av ett samhälle utan syfte

- Kapitel 4: Materiell ojämlikhet och klyftornas tillväxt
- Kapitel 5: Psykologiska konsekvenser: rotlöshet, ensamhet och förlorad framtidstro

Del IV: Intentionalism – ett fundament i flera dimensioner

- Kapitel 6: Intentionalism som grund för hållbar utveckling: från individens val till planetens framtid
- Kapitel 7: AI som katalysator för meningslöshet eller meningsskapande?

Del V: Marknadsintentionalism – en ny ekonomi

- Kapitel 8: Det mogna marknadssamhället: en framtid med mening
- Kapitel 9: Konkreta åtgärder på systemnivå: från idé till struktur
- Kapitel 10: Risker, fallgropar och vägen mot framtiden

Epilog: Det börjar hos dig.

Marknadsintentionalismens grundpelare

Inledning: Varför intentionalism?

(Med sammanfattning av motiv och syfte. Beskriver marknadens utveckling från meningsfull samverkan till anonym optimering, och behovet av ett nytt förhållningssätt.)

Del I: Människan och intentionens ursprung

Kapitel 1: Människans evolutionära styrka: samverkan och intention

Inledning

Människans historia är berättelsen om samverkan. I en värld där hoten var många och resurserna begränsade hade ingen ensam individ någon större chans att överleva. Vår arts styrka har aldrig varit vår snabbhet eller fysiska styrka. Det som verkligen gav Homo sapiens ett övertag var något annat: förmågan att föreställa sig gemensamma mål, att planera tillsammans och att agera utifrån gemensamma intentioner.

Från de första jägar-samlargrupperna till de mest avancerade moderna samhällena har denna egenskap varit vår grundpelare. Den är nedlagd i våra gener, formad av hundratusentals år av evolution och speglar sig i allt från språkets utveckling till de institutioner vi bygger.

Samverkans ursprung

Antropologisk forskning visar att det var i små grupper på kanske 30–50 individer som de första människorna formade sina sociala liv. Dessa grupper behövde samarbeta för att jaga, samla, vårda sjuka och skydda varandra. Utan samverkan – ingen överlevnad.

Människans hjärna, särskilt dess prefrontala cortex, växte delvis för att hantera denna komplexa sociala värld. Vi utvecklade en exceptionell förmåga att läsa av andras uttryck och intentioner, att kommunicera osynliga mål genom språk och symboler, och att agera i koordination.

Michael Tomasello har beskrivit detta som **gemensam intentionalitet** – inte bara viljan att uppnå något själv, utan viljan att uppnå något tillsammans med andra. Denna egenskap gjorde det möjligt att fälla stora byten, planera bosättningar, skapa gemensamma ritualer och forma kulturella normer.

Den första ekonomin – en ekonomi av mening

De första ekonomierna var inte marknadsekonomier i modern bemärkelse. De var ekonomier av solidaritet. Jakten delades. Föda spreds ut till alla i gruppen, för om någon svalt så försvagades hela kollektivet. Normer växte fram som belönade generositet och straffade snålhet.

Denna "ekonomi" byggde på gemensamma intentioner. Syftet var inte att maximera vinst eller resurser för enskilda, utan att stärka gruppens överlevnad och sammanhållning. Mening var inte en extra dimension – den var ekonomins kärna.

Från by till stad

När människan blev bofast och samhällen växte började intentioner behöva formuleras i större skala. Jordbruket krävde gemensam planering av bevattning, fördelning av arbete, och lagring av skördar. Byarna blev städer, och de första institutionerna – råd, lagar, tempel – formades för att bevara den gemensamma avsikten i en mer komplex värld.

Vi ser detta i uråldriga texter som Hammurabis lagar eller Platons dialoger som strävar efter att formulera vad det goda samhället är, och hur vi gemensamt kan arbeta för det.

Människan som meningsskapande varelse

Evolutionärt sett är människan inte främst en kalkylerande nytto-maximerare. Vi är varelser som söker sammanhang, berättelser och syfte. Det som ger oss motivation är inte bara resultatet av handlingen, utan känslan av att handlingen har mening, att vi bidrar till något större än oss själva.

Det är denna egenskap som genom historien har möjliggjort stordåd – från byggandet av katedraler till kampen för rättvisa i olika epoker. Den har också gjort oss sårbara när systemen vi bygger förlorar sin koppling till intention och syfte.

Sammanfattning

Att förstå människans evolutionära styrka i samverkan och intention är avgörande för att kunna tänka nytt kring vår ekonomi. Vi är skapta för mening och vilja, inte bara för överlevnad. En marknad som ignorerar denna grundläggande egenskap riskerar att bli en marknad där vi alieneras från både varandra och inom oss själva.

Del II: Den förlorade intentionen

Kapitel 2: Från kollektiv överlevnad till mekanisk marknad

Inledning

Om den tidiga människans ekonomi var en ekonomi av mening, där syftet var att trygga gruppens fortlevnad och skapa sammanhållning, så har den moderna marknaden i stora delar utvecklats till något helt annat. Under industrialismen, och än mer under globaliseringens och digitaliseringens tidevarv, har marknaden blivit en anonym mekanism där samverkan reducerats till transaktion, och där intentioner och syfte ofta döljs bakom siffror och processer.

Marknaden har i grunden samma funktion som den alltid haft: att skapa utbyte mellan människor, att fördela resurser och arbete på ett sätt som gynnar samhällen. Skillnaden i vår tid är att vi i denna process ofta tappat bort helheten.

Där den tidiga ekonomin var nära kopplad till gemenskap, överlevnad och mening har den moderna marknaden blivit en arena där transaktionen blivit mål i sig, där siffror och avkastning är det främsta måttet på framgång, och där de frågor som en gång var centrala — *varför gör vi detta? för vem? på vilken grund?* — alltför ofta glömts bort.

Detta kapitel vill skildra denna utveckling: hur vi från en meningsburen kollektiv ekonomi steg för steg övergick till en marknad där handlingens syfte glömdes bort, och där måttet på framgång blev produktionens och konsumtionens volym snarare än dess bidrag till gemensamt väl.

Från bygemenskap till lönearbete

I den agrara ekonomin var människan fortfarande bunden till kollektivet.

Bondesamhället krävde samarbete för att odla, skörda och försvara marken. Ägandet var ofta kollektiva jordar, byalag styrde gemensamma beslut, och överskott delades med hänsyn till sociala normer.

Med industrialismen förändrades detta i grunden. Arbetet flyttade från byns gemenskap till stadens fabriker. Där ersattes syftet – att bidra till byns överlevnad – av ett nytt syfte: att sälja sin arbetskraft i utbyte mot lön. Arbetets mening knöts inte längre till produkten, utan till inkomsten.

Fabrikernas produktion organiserades utifrån effektivitet och lönsamhet. Människan blev ett kugghjul i en maskin. Som sociologen Max Weber uttryckte det: vi gick från en samhällsordning där världen var fylld av mening till en där den "avförtrollades" – där rationalitet och effektivitet ersatte syfte och värde.

Från syfte till system

När ekonomin växte i skala under industrialismen och globaliseringen skapades behovet av system som kunde hantera komplexitet. Företag och stater utvecklade strukturer och modeller som effektiviserade produktion och handel. Detta i sig var inget problem.

Problemet uppstod när systemet började leva sitt eget liv. När måttet på framgång inte längre var hur väl ekonomin tjänade samhällsnyttan, utan hur väl den optimerade sig själv: tillväxt, avkastning, marginaler. Det som en gång var medel — produktion, vinst — blev mål i sig.

Marknadens anonymisering

Den globala handeln som växte fram under 1800- och 1900-talen förstärkte denna utveckling. Nu producerades varor i en del av världen och konsumerades i en annan, utan att producent och konsument någonsin möttes. Där den tidiga ekonomin byggde på ansikte mot ansikte-relationer, byggde den globala marknaden på anonymitet.

Priset blev det avgörande måttet. Vem som tillverkat, hur och varför, försvann ur konsumentens blickfält. Så länge priset var lågt och varan tillgänglig, ifrågasattes sällan villkoren bakom.

Den mekaniska logiken

En grundläggande idé som växte sig stark under 1900-talet var att ekonomin skulle betraktas som värdenetral. Marknaden sågs som en mekanism för att allokera resurser effektivt — inte som en moralisk eller social institution. Denna logik fulländades i den moderna företagsvärlden. Stordrift, massproduktion och vinstmaximering blev ideal. Aktieägarnas avkastning ersatte samhällsnytta som främsta mål.

Denna utveckling speglas i företagsteori. Milton Friedmans välkända uttalande från 1970: *“The social responsibility of business is to increase its profits”* blev vägledande för generationer av företagsledare, ekonomer och politiker. Företagens enda sociala ansvar var att öka sin vinst, inom lagens ramar.

Ekonomisk verksamhet sågs som separerad från etiska frågor – syftet var att generera avkastning, punkt.

Konsekvensen? En marknad där det blev normalt att inte ställa frågor om intention. Varor produceras, säljs och konsumeras utan att någon längre behöver fundera över varför.

Teknikens roll i förändringen

Tekniken har alltid varit en drivkraft för ekonomisk förändring. Med mekanisering, elektricitet och senare datorisering blev det möjligt att ytterligare effektivisera produktionen och minska beroendet av den enskilda människans omdöme och skicklighet.

Det som en gång byggde på hantverk, kunskap och ansvar blev nu processer där maskiner och algoritmer styrde. I vår tid har automatisering och artificiell intelligens (AI) tagit detta ännu längre: produktionssystem kan idag optimeras för lönsamhet nästan helt utan mänsklig inblandning, och utan att någon längre behöver fråga: *Varför gör vi detta?*

AI används idag för att optimera logistik, skära kostnader och höja vinster — inte primärt för att främja mänsklig intention. Algoritmer avgör vilket innehåll vi ser, vilka jobb vi erbjuds, vilka varor vi rekommenderas — allt utifrån vad som maximerar intäkter, inte vad som stärker sammanhang och syfte.

Den tekniska utvecklingen, från mekanisering till AI och automatisering, kunde ha varit ett verktyg för att stärka mening i arbete och produktion. Men ofta har den istället förstärkt marknadens mekaniska drag.

Samverkans logik i skuggan

Det viktiga här är inte att tekniken i sig är ond eller fel. Det är hur vi valt att använda tekniken som verktyg för en mekanisk logik snarare än som stöd för samverkan och mening.

Vi har byggt marknader som premierar det som går snabbt och är billigt, inte det som är hållbart och meningsfullt. Vi har skapat system där kortsiktighet lönar sig, där tillväxt är mål i sig, och där det ursprungliga syftet glöms bort på vägen.

Sammanfattning

Från bygemenskapens ekonomi av mening har vi rört oss mot en mekanisk marknad där syftet ersatts av siffror, och där samverkan reducerats till transaktion. Detta kapitel har belyst hur denna utveckling skett, och därmed lagt grunden för nästa fråga: *Vad händer med människan i en sådan marknad? Hur påverkas vi av att meningens kompass går förlorad? Vilka blir konsekvenserna?*

Del III: Konsekvenser av ett samhälle utan syfte

Kapitel 4: Materiell ojämlikhet och klyftornas tillväxt

Inledning

Marknadens löfte har ofta formulerats så: när alla får möjlighet att delta i en fri ekonomi skapas välbefinnande som lyfter alla. Tillväxt skulle generera resurser, och dessa skulle — i teorin — sprida sig genom samhället. Men verkligheten har visat en annan bild.

Under de senaste decennierna har vi sett en marknad som visserligen skapat enastående rikedomar — men som också fördelat dem alltmer ojämnt. Klyftorna har vuxit mellan länder, inom länder, inte minst mellan olika samhällsskikt, exempelvis mellan arbetsgivare, de som äger och arbetstagare.

I detta kapitel utforskar vi hur den intentionstomma marknaden förstärkt dessa klyftor, vilka mekanismer som driver dem, och varför detta är en grundläggande fråga för marknadsintentionalism.

De dolda kostnaderna

En marknad som inte frågar efter syfte kan till synes fungera väl på kort sikt. Men under ytan uppstår kostnader som inte bokförs:

- **Sociala kostnader** i form av ökade klyftor, försvagade gemenskaper, arbetsliv utan mening.
- **Psykologiska kostnader** i form av ökad alienation, ensamhet och psykisk ohälsa.
- **Ekologiska kostnader** genom kortsiktiga beslut som urholkar naturens resurser och förutsättningar.

OECD:s rapporter om växande ojämlikhet, WHO:s statistik om ökad psykisk ohälsa, klimatkrisens globala siffror — allt pekar på detta: när intentionen försvinner ur marknaden uppstår ett tomrum som får konsekvenser på många plan.

En global utveckling av ökade klyftor

Sedan 1980-talet har ojämlikheten ökat i stora delar av världen. Ekonomer som Thomas Piketty har dokumenterat hur kapitalägare sett sina inkomster och tillgångar växa betydligt snabbare än de som är beroende av arbete.

Tecken i vår tid

Siffror illustrerar utvecklingen:

- Mellan 1980 och 2020 har de rikaste 10 % i världen fördubblat sin andel av den globala förmögenheten. De rikaste 10 % i världen kontrollerar nu omkring 76 % av världens privata tillgångar (World Inequality Database, 2022).
- OECD rapporterar ökade inkomstklyftor i 17 av 22 medlemsländer sedan 1980.
- Lönernas andel av BNP har minskat i många avancerade ekonomier, samtidigt som avkastningen på kapital har ökat.
- Samtidigt ökar indikatorer på psykisk ohälsa, inte minst i de mest utvecklade ekonomierna.

Det tyder på att en ekonomi som prioriterar mekanik framför mening och hållbarhet skapar både materiell ojämlikhet och psykologisk skada. Det är inte en slump, utan resultatet av ett samhälle där avkastning i sig blivit mål, och där systemen premierar dem som redan har resurser.

Människan i en intentionstom marknad

Vad gör detta med oss?

- Vi blir konsumenter snarare än medborgare — aktörer på en marknad snarare än deltagare i en gemenskap.
- Vi definieras alltmer av vad vi köper och producerar, inte av vad vi betyder för andra.
- Vi upplever en växande känsla av rotlöshet: arbetet känns meningslöst, konsumtionen tom, framtiden diffus.

Det är denna existentiella fattigdom, mitt i materiellt överflöd, som är den kanske allvarligaste konsekvensen av den förlorade intentionen.

Ett vägval

Marknaden är inget naturfenomen — den är en skapelse av människan. Det innebär att vi kan forma den på nytt. Vi kan välja att återge intentionen dess plats, att bygga en ekonomi där syftet bakom handlingen anses lika viktigt som dess resultat.

Det är denna vision som marknadsintentionalism vill bidra till: en marknad där vi inte bara frågar *vad lönar sig?* utan också *vad bygger vi tillsammans?*

Drivkrafterna bakom klyftorna

Flera faktorer har samspelat i denna utveckling:

◆ Globalisering och arbetsdelning

Produktion har flyttats till låglöneländer, vilket pressat löner i höginkomstländer och bidragit till ojämlikhet både mellan och inom länder.

◆ Kapitalets ökade rörlighet

Kapitalägare har kunnat maximera avkastning på global nivå, ofta utan att bidra till lokal samhällsutveckling.

◆ Teknologins roll

Automatisering och AI har gynnat de med ägande och kunskap, medan många traditionella arbeten urholkats eller försvunnit.

◆ Skattesystemens förändring

Många länder har sänkt skatter på kapital och höga inkomster samtidigt som välfärdssystem försvagats.

Vad detta gör med samhället

De växande klyftorna skapar inte bara materiell orättvisa — de underminerar sammanhållningen i samhället.

- Tilliten mellan människor minskar när ojämlikheten ökar.
- Möjligheterna till social rörlighet krymper.
- Missnöje och polarisering växer när grupper känner sig övergivna av systemet.

En intentionstom marknad bidrar till denna utveckling eftersom den inte ställer frågan: *Vilken fördelning av resurser stärker samhället?* Den ställer bara frågan: *Vad ger högst avkastning?*

Ett system som belönar kortsiktighet

När marknaden bara mäter avkastning blir det rationellt för företag och investerare att fokusera på kortsiktiga vinster. Långsiktig samhällsnytta, lokala gemenskaper och ekologisk hållbarhet hamnar i skuggan.

Vi ser det i allt från finansmarknadens jakt på kvartalsresultat till stora företags globala skatteplanering. Det är inte ond vilja som styr detta — det är en struktur som inte längre bygger på gemensam intention, utan på mekanisk optimering.

Konsekvenser om utvecklingen fortsätter

Om dessa klyftor fortsätter att växa riskerar vi:

- En socialt fragmenterad värld där misstro och konflikter breder ut sig.
- Ekonomiska system som blir alltmer instabila när konsumtion och investeringar koncentreras till en liten elit.
- Demokratins försvagning när ekonomisk makt ger oproportionerligt politiskt inflytande.

Det är därför frågan om materiell ojämlikhet inte kan separeras från frågan om intention. En marknad som vill vara långsiktigt hållbar måste bygga på en vilja att stärka hela samhället, inte bara ett fåtal aktörer.

Sammanfattning

Materiell ojämlikhet är inte en oundviklig följd av marknader — det är en följd av hur vi valt att utforma dem. Genom att åter sätta intentionen i centrum kan vi skapa ekonomiska system som bidrar till jämlikhet, sammanhållning och långsiktig hållbarhet

Kapitel 5: Psykologiska konsekvenser: rotlöshet, ensamhet och förlorad framtidstro

Inledning

En ekonomi utan intention påverkar inte bara vår materiella verklighet. Den formar också vår inre värld. Människan är inte en varelse som bara lever av bröd allena. Vi behöver sammanhang, syfte och känslan av att det vi gör har betydelse.

När marknaden reduceras till mekanik och transaktion, och när samhället organiseras kring kortsiktig vinst istället för gemensamma mål, lämnas ett vakuum efter sig. I detta vakuum växer känslor av rotlöshet, ensamhet och förlorad framtidstro.

Detta kapitel vill synliggöra de psykologiska konsekvenserna av en intentionstom marknad, och varför dessa är lika avgörande att adressera som de materiella orättvisorna.

Mening som mänskligt behov

Mening är ett fundamentalt psykologiskt behov. Forskning inom psykologi och neurovetenskap har gång på gång visat att människor som upplever sitt liv som meningsfullt mår bättre, är mer motståndskraftiga mot stress och depression, och uppvisar större socialt engagemang.

När arbete, konsumtion och samhällsdeltagande inte längre förknippas med mening, skapas en existentiell tomhet som materiellt välstånd inte kan fylla.

Rotlöshet i arbete och vardag

När marknaden inte längre ställer frågor om syfte, förlorar också individen riktning. Många människor idag upplever att deras arbete saknar koppling till något större. Det blir ett medel för att få lön, inte ett sätt att bidra.

📌 *Symtom på detta syns i studier:*

- Enligt Gallup (2022) känner sig endast 21 % av anställda i världen engagerade i sitt arbete.
- I rika länder rapporterar över 50 % av arbetande att de ofta funderar på att byta arbete på grund av känslan av brist på mening.

Det som en gång var en källa till stolthet och identitet – det egna arbetet – blir istället en källa till leda och alienation.

Ensamhetens pris

En intentionstom marknad främjar individualisering. Konkurrens och optimering ställs i centrum, medan gemenskap och ömsesidighet försvagas. Detta skapar inte bara yttre ojämlikhet, utan också inre ensamhet.

I många samhällen talar vi idag om ensamhetsepidemier.

📌 *Exempel:*

- I Storbritannien rapporterar över 40 % av vuxna att de ofta eller alltid känner sig ensamma.
- I Sverige är andelen unga vuxna som uppger att de saknar någon att anförtro sig åt rekordhög (Folkhälsomyndigheten, 2021).

En marknad där syfte och gemenskap glömts bort leder till samhällen där människor står ensamma, trots att de lever mitt ibland andra.

Förlusten av framtidstro

Kanske är det mest oroväckande att människor i allt högre grad tappar tron på framtiden. En marknad som styrs av kortsiktig vinst skapar strukturer där långsiktig planering, hållbarhet och gemensam vision hamnar i skymundan.

Detta sipprar ner till individnivån. När samhället verkar sakna riktning, har individen svårt att se sin egen roll i något större.

- Färre unga tror idag att de kommer att få ett bättre liv än sina föräldrar (Pew Research, 2020).
- Framtidsoro är en ökande orsak till psykisk ohälsa bland unga i hela Europa.

När framtiden framstår som hotfull eller meningslös minskar motivationen till engagemang, lärande och ansvarstagande.

Existentiell fattigdom i ett hav av överflöd

Detta är vår tids stora paradox: aldrig har vi haft så mycket materiellt välstånd — och aldrig har så många känt sig vilsna.

Vi ser det i berättelserna som präglar vår kultur: filmer, böcker och populärkultur speglar ofta teman av rotlöshet, sökande och tomhet. Vi ser det i siffror: ökande depression, ångest och självmord i samhällen där basbehoven sedan länge är tillgodosedda.

Det är inte ekonomisk fattigdom som är den största faran i dessa samhällen — det är fattigdomen på mening.

Sammanfattning

En marknad och ett samhälle som ignorerar intention skapar inte bara materiella orättvisor. Den skapar en psykologisk kris som hotar både individ och samhälle. Därför är återerövrandet av intention inte bara en ekonomisk nödvändighet — det är en existentiell förutsättning för livslust psykosocial hälsa.

Vi har i detta kapitel sett hur intentionen steg för steg förlorades ur marknadens centrum, och vilka konsekvenser detta fått. Nästa steg blir att ställa frågan: *Hur kan vi återerövra intentionen? Hur kan vi i vardagen, i samhällets strukturer, skapa förutsättningar för en marknad med mening?*

Del IV: Intentionalism – en ideologi för framtiden

Kapitel 6: Intentionalism som grund för hållbar utveckling: från individens val till planetens framtid

Inledning

Intentionalism är ett holistiskt förhållningssätt som bygger på uppriktighet, ärlighet och strävan efter att handla i enlighet med egna värderingar och syften. Den är inte knuten till någon enskild agenda eller målstruktur, men den kan fungera som grund och kompass för alla former av gemensamma strävanden — från individens vardagsval till globala ramverk.

Det är i individens val, i vardagens små och stora handlingar, som samhällen formas. Intentionalismen vill inspirera människor att i så hög grad som möjligt handla i linje med sina innersta intentioner och ideal, även när det är svårt. Då kanske den mänskliga förmågan till samverkan som har diskuterats i tidigare kapitel kommer att kunna leda till att de stora målen, som FN:s globala hållbarhetsmål, inte bara förblir ord utan blir levande kraft i världen. Det behövs för att möta utmaningar i framtiden.

FN:s hållbarhetsmål – en global intention

År 2015 enades världens länder om 17 globala mål för hållbar utveckling. Dessa mål är det mest ambitiösa försöket hittills att formulera en gemensam intention för mänskligheten: att utrota fattigdom och hunger, bekämpa ojämlikhet, skydda klimatet och ekosystemen, och bygga fredliga, rättvisa samhällen.

Målen omfattar tre dimensioner av hållbarhet:

- 🌍 **Ekologisk hållbarhet** – klimat, naturresurser, biologisk mångfald.
- 🤝 **Social hållbarhet** – jämlikhet, rättvisa, hälsa, utbildning.
- 💼 **Ekonomisk hållbarhet** – arbete, innovation, inkluderande tillväxt.

FN:s mål kan ses som ett uttryck för en gemensam, global intention. De är vägskyltar mot en framtid där marknad, politik och individ samverkar för det gemensamma bästa.

Intentionalismens roll: från mål till vardag

Men målen i sig förändrar ingenting om de inte länkas till vardagens beslut. Här blir intentionalismen ett verktyg: ett stöd för människor att i sina små och stora val låta sina egna intentioner och värderingar samspela med de gemensamma målen.

Vi vet alla hur svårt det kan vara att i vardagen leva upp till våra egna ideal. Stress, bekvämlighet, rädsla eller ren trötthet kan göra att vi ibland väljer tvärt emot vad vi egentligen står för. Det är mänskligt. Vägen till de gemensamma, stora målen är inte heller rak, snarare en räckla av vardagliga och ibland till synes motsägelsefulla handlingar. Det kan inte heller tas för givet att intentionen hos individen alltid förhåller sig till de större, gemensamma målen, vilket gör samspelet än mer komplext och utmanande. Det förekommer även, i allt högre utsträckning, att individer i en framträdande position förnekar och förkastar gemensamma mål och kunskaper och på så sätt skapa en grund för sina handlingar och beslut. Dagens sociala plattformar ger en bred arena för alla sorters budskap och samhället behöver ta ställning till hur framtidens regelverk ska utformas för digitala forum.

Intentionalismen erbjuder inte perfektion, utan en väg till ständig träning: att medvetet och ärligt sträva efter att göra de val som harmonierar med våra innersta värden, även när det kräver ansträngning.

Intentionalism som bro mellan mikro och makro

- På **mikronivå** stöder intentionalismen individen i vardagens beslut: vilka produkter vi köper, hur vi reser, hur vi bemöter andra.

För individen: Att stanna upp vid konsumtionsval, arbetsval, sociala val och fråga: *Stödjer detta mina innersta värderingar? Bidrar det till den värld jag vill leva i?*

- På **mesonivå** stärker den kulturen i organisationer och företag, där långsiktig hållbarhet ges utrymme i beslut och policies.

För företag: Att låta syfte och ansvar styra beslut, inte bara lönsamhet.

- På **makronivå** skapar den förutsättningar för en marknad och ett samhälle där individers och organisationers samlade intentioner länkas till mål som FN:s hållbarhetsagenda.

För samhälle och myndigheter: Att skapa strukturer där det är lättare och mer naturligt att välja det hållbara, det rättvisa, det ansvarsfulla.

Miljö- och klimatkrisen: intentionens största prövning

Bland alla hållbarhetsutmaningar är klimatförändringarna och miljöförstörelsen kanske den tydligaste konsekvensen av en marknad utan intention.

- 🌡️ Temperaturen stiger globalt på grund av växthusgaser från mänsklig aktivitet.
- 🌊 Havsnivåer höjs, ekosystem hotas, biologisk mångfald minskar.
- 🏭 Naturresurser exploateras i snabb takt utan hänsyn till långsiktiga konsekvenser.

Dessa problem är inte resultat av okunskap. De är resultatet av ekonomiska beslut där kortsiktig nytta fått gå före långsiktigt ansvar.

Från ramverk till handling

FN:s mål och olika certifieringssystem (t.ex. Fair Trade, ekologisk märkning) är viktiga verktyg för att ge riktning. Men de blir kraftlösa om de inte förankras i människors vilja att göra dem till verklighet.

Intentionalismen vill stärka denna vilja. Den handlar om att odla förmågan att reflektera över sina val, att stå emot impulser till bekvämlighet och kortsiktig vinst när dessa går på tvärs med våra djupare ideal.

Det är här förändringen börjar: när många människor gör små men medvetna val som tillsammans formar en ny norm, en ny kultur, en ny marknad.

Intentionalismens löfte

Intentionalismen erbjuder inte en färdig lösning på miljö- och klimatproblemen. Den erbjuder ett sätt att börja träna sig själv i att handla med mening, att låta vardagens små steg leda mot en större riktning.

Den kan ge individen kraft att se sina val som meningsfulla. Den kan ge samhället en grund för att länka individens intentioner med det gemensamma bästa. Och den kan bli det verktyg som gör att FN:s mål inte stannar vid att vara mål — utan blir verklighet.

Sammanfattning

De globala hållbarhetsmålen är ett uttryck för mänsklighetens gemensamma intention. Marknadsintentionalismen vill vara det stöd som gör dem levande i individens vardag. Först då kan vi bygga en framtid där avsikt, ansvar och gemenskap styr vår utveckling.

Kapitel 7: AI som katalysator för meningslöshet eller meningsskapande?

Inledning

Den tekniska utvecklingen har alltid varit en kraft som format människans historia. Elden, hjulet, tryckpressen, ångmaskinen, elektriciteten — alla dessa teknologier har förändrat hur vi lever, arbetar och samverkar. I vår tid har vi fått ett nytt och kraftfullt verktyg i händerna: artificiell intelligens (AI).

AI har redan börjat förändra vår värld. Den hjälper oss att hantera komplexa data, förbättra hälsovården, effektivisera transporter och öka produktiviteten. Men AI är också en teknik som rör vid själva kärnan i vårt samhälle: hur vi fattar beslut, hur vi arbetar, hur vi relaterar till varandra.

Frågan är inte längre om AI kommer att forma framtiden. Frågan är vilken framtid vi låter den forma.

AI som förstärkare av marknadens logik

AI är i grunden ett verktyg. Vad det verktyget gör beror på vilka intentioner vi laddar det med — eller låter bli att ladda det med.

I en marknad där kortsiktig vinstmaximering och mekanisk optimering dominerar, kan AI användas främst för att:

- Maximera produktivitet och minska kostnader.
- Förfina konsumentanalys för att driva konsumtion.
- Automatisera processer för att minska behovet av mänsklig arbetskraft.

Detta innebär i praktiken att AI ofta förstärker marknadens mekaniska drag. Beslut fattas snabbare, mer optimerat — men inte nödvändigtvis mer meningsfullt.

Risker: AI som katalysator för meningslöshet

När AI används utan syfte annat än optimering, riskerar vi att:

◆ Förlora mänsklig agens

När algoritmer styr beslut på arbetsplatser, i myndigheter och i vardagen kan individens

känsla av att påverka minska. Vi blir användare av system vi inte förstår, snarare än aktörer med ansvar och inflytande.

♦ **Förstärka ojämlikhet**

AI utvecklas och kontrolleras ofta av stora aktörer med resurser. De som äger tekniken kan ytterligare förstärka sin makt, medan andra marginaliseras.

♦ **Förlora kontakt med syfte**

När produktion, kommunikation och till och med relationer förmedlas genom algoritmer finns en risk att syftet går förlorat. Vi gör, köper och väljer det algoritmen föreslår — utan att fråga varför.

AI som verktyg för meningsskapande

Det behöver dock inte vara så. AI kan också bli ett verktyg för meningsskapande — om vi väljer det. Med rätt intention kan AI användas för att:

✓ **Frigöra tid till det meningsfulla**

AI kan ta över monotona, farliga eller slitsamma arbetsuppgifter och ge människor mer utrymme för kreativt, socialt och etiskt arbete.

✓ **Stärka gemensamma mål**

AI kan hjälpa oss att analysera klimatdata, optimera resursanvändning, planera hållbara städer — verktyg i strävan mot globala mål.

✓ **Demokratisera kunskap**

AI kan ge fler tillgång till utbildning, information och verktyg som stärker människors förmåga att delta i samhällsutvecklingen.

Intentionalismens roll: att styra tekniken

Teknik har ingen egen vilja såsom människor, men den är aldrig neutral. Hur den verkar beror på vilka intentioner vi laddar den med.

Intentionalismen vill därför sätta människans syfte och ansvar i centrum även i teknikutvecklingen. Den vill inspirera till frågor som:

- *Vilket syfte tjänar denna AI-lösning?*
- *Vem gynnas av den?*
- *Hur stärker den mening, gemenskap och långsiktig hållbarhet?*

En teknik som utvecklas och används med dessa frågor som kompass kan bli en kraft för det goda — en katalysator för meningsskapande snarare än meningslöshet.

Sammanfattning

AI är en av vår tids mäktigaste teknologier. Den kan bli ett verktyg för att förstärka meningslöshetens maskineri, eller för att bygga ett samhälle där syfte, ansvar och gemenskap är centralt. Valet ligger inte i tekniken. Det ligger i vår intention.

Del V: Marknadsintentionalism – en ny arkitektur

Kapitel 8: Det mogna marknadssamhället: en framtid med mening

Inledning

Vi har i denna skrift följt en resa: från människans evolutionära styrka i samverkan, genom industrialismens och globaliseringens anonymiserade marknad, till de risker och möjligheter som vår tid rymmer. Vi har sett hur intention, syfte och ansvar gradvis trängts undan, och hur detta skapat både materiella och existentiella kriser.

Men vi har också sett att vägarna framåt finns. Vi kan forma en framtid där marknaden inte är en anonym maskin, utan en arena där mänskliga värderingar, intentioner, mening och gemenskap ges utrymme. Detta kapitel vill skissa konturerna av ett sådant **moget marknadssamhälle** — ett samhälle där ekonomi och syfte inte längre står i konflikt.

Marknaden som moralisk arena

I det mogna marknadssamhället har vi lämnat tanken på marknaden som värdeneutral. Vi ser istället marknaden för vad den är: en social och moralisk konstruktion, där varje val, varje pris, varje produktionsbeslut bär med sig etiska dimensioner.

Här är inte målet tillväxt för tillväxtens egen skull. Målet är att marknaden ska tjäna de intentioner vi gemensamt ser som värdefulla och har enats kring: ett hållbart ekosystem, rättvisa, människors hälsa och välbefinnande, kulturens blomstring.

Så ser den mogna marknaden ut

◆ Syftet synliggörs

Företag, myndigheter och organisationer är öppna med sina syften. De redovisar inte bara resultat i siffror utan också i syften och avsikter.

◆ **Intention belönas**

Strukturer, skatter och incitament är utformade så att de som verkar med långsiktigt ansvar och syfte stärks, medan rent kortsiktiga, destruktiva verksamheter försvagas.

◆ **Tekniken tjänar syftet**

AI, automatisering och digitalisering används medvetet för att främja syfte och ansvar: för att frigöra tid, stärka hållbarhet, öka delaktighet och kunskap.

◆ **Konsumtion med mening**

Konsumenter ser sina val som uttryck för sina värderingar. Marknaden erbjuder inte bara produkter utan möjligheter att delta i en gemenskap, bidra till lösningar, stärka det goda.

Den mänskliga dimensionen

Det mogna marknadssamhället är inte en utopi där problem försvinner. Människan förblir människa: vi kämpar, vi tvivlar, vi frestas. Men skillnaden är att system, kultur och normer stödjer den strävan vi alla delar på djupet: att leva i samklang med det vi ser som rätt och meningsfullt.

I detta samhälle finns förståelse för att vi ibland misslyckas — och stöd för att försöka igen. Intentionalismen är inte perfektionens krav, utan en gemensam ansträngning.

Vision i praktiken

Arbetslivet

Arbete är inte bara en källa till inkomst, utan till identitet, gemenskap och bidrag. Företag och organisationer arbetar medvetet med sina syften, och medarbetare känner dessa syften som sina egna.

Konsumtionen

Köp, val och användning sker medvetet, med insikt om produkternas ursprung och konsekvenser.

Teknologin

Teknik ses inte som mål i sig, utan som redskap i tjänst för intentionerna.

Samhällsutvecklingen

Politiska beslut, internationella samarbeten och marknadens logik genomsyras av syftet att bidra till gemensamt väl — här och nu, och för framtida generationer.

Sammanfattning

Det mogna marknadssamhället är inte ett mål vi når i ett steg. Det är en riktning, en strävan som börjar i individens medvetna val och bärs av strukturer som stödjer ansvar och mening.

Marknadsintentionalismen är ett verktyg för en sådan strävan. Den påminner oss om att marknaden inte är en naturkraft, utan en mänsklig skapelse — och att vi kan forma den på nytt.

Kapitel 9: Konkreta åtgärder på systemnivå: från idé till struktur

Inledning

Intentionalismen utgår från individen. Det är i människors små och stora beslut som samhällen formas, och det är där den inre resan mot ansvar och mening börjar. Men ingen människa lever i ett vakuum. Våra val formas och påverkas av de system vi verkar inom: lagar, ekonomiska incitament, företagskulturer, samhällsnormer.

Därför måste en intentionalistisk omställning också stödjas av strukturer som gör det lättare, mer naturligt och mer lönsamt att handla med syfte och ansvar. Detta kapitel beskriver exempel på sådana åtgärder på systemnivå — åtgärder som kan bidra till att intentionen inte blir ett ensamt ideal, utan en kraft som genomsyrar samhällets väv.

Lagar och regleringar som stärker intentionen

◆ Avsiktsredovisning i företag

Precis som företag idag redovisar ekonomiska nyckeltal kan lagstiftning eller branschöverenskommelser kräva att företag redovisar sina syften: hur deras verksamhet bidrar till social, ekologisk och långsiktig ekonomisk hållbarhet.

◆ Etiska standarder för teknik och AI

AI, datahantering och automatisering kan styras genom regler som kräver att utveckling och användning av tekniken utvärderas utifrån etiska och sociala konsekvenser. Sådana ramar finns i sin linda inom EU:s AI Act och liknande initiativ.

◆ Incitament för långsiktighet

Skattepolitik och offentlig upphandling kan utformas så att företag som arbetar långsiktigt, med tydligt formulerade samhällsnyttiga syften, gynnas framför dem som enbart optimerar för kortsiktig vinst.

Ekonomiska strukturer och belöningssystem

Främja kooperativa och syftesdrivna företag

Genom riktade stöd, lättnader eller utbildningsinsatser kan samhället stimulera företagsformer där intention och gemensamt ansvar är inbyggt i strukturen, exempelvis kooperativ och sociala företag.

Grön och social taxonomi

Precis som finanssektorn utvecklat modeller för att mäta ekologisk hållbarhet (grön taxonomi), kan vi utveckla modeller för att mäta social intention och ansvar i ekonomiska verksamheter.

Kapital som stärker syfte

Skapa villkor som gör det lättare för långsiktiga investerare att stödja företag och initiativ som arbetar med tydliga syften, även om de inte ger maximal avkastning på kort sikt.

Kultur och utbildning

Medborgarutbildning i intention och ansvar

Skolan och högre utbildning kan integrera undervisning om etiskt beslutsfattande, långsiktighet, och sambandet mellan individens val och samhällsutveckling.

Ledarskapsutbildning med fokus på syfte

Offentlig och privat sektors ledarskapsprogram kan betona hur syfte och värdegrund blir strategiska tillgångar i styrning och utveckling.

Främja berättelser om intention och mening

Kulturlivet, media och offentlig kommunikation kan lyfta fram goda exempel på där intention och ansvar burit verklig förändring — som motvikt till kortsiktighetens norm.

Institutioner som möjliggör intention

Myndigheter som förebilder

Offentlig sektor kan visa vägen genom att integrera tydliga syftesbeskrivningar i sin verksamhetsstyrning, sin rapportering och sina medarbetarprocesser.

Dialogforum för gemensam riktning

Skapa plattformar där företag, civilsamhälle och myndigheter gemensamt kan formulera syften, målsättningar och samarbeten bortom traditionell konkurrenslogik.

Från struktur till handling

Strukturer, lagar och incitament är inte nog i sig. Deras funktion är att underlätta för individen att handla med syfte och ansvar — att göra det lättare att välja det meningsfulla, att minska friktionen i vardagens beslut, att normalisera en kultur av intention.

Intentionalismen på systemnivå handlar därför inte om att ersätta individens ansvar, utan om att stödja det. Ett samhälle där strukturer och kultur samverkar med individers strävan blir ett samhälle där riktningen kan förändras på djupet.

Sammanfattning

Systemen vi bygger speglar våra gemensamma intentioner. Genom lagar, ekonomiska incitament och kulturer som stöder syfte och ansvar kan vi forma marknader och samhällen där intention inte bara blir en vision, utan en levande verklighet.

Kapitel 10: Risker, fallgropar och vägar framåt

Inledning

Att föreslå ett intentionalistiskt förhållningssätt, där människors avsikter och syften står i centrum för marknad och samhälle, är i grunden ett hoppfullt projekt. Det bygger på tron att vi kan forma en framtid där avsikt och ansvar vägleder våra val.

Men vi måste också se utmaningarna i vitögat. För varje rörelse mot förändring finns krafter som bromsar, missförstår eller förvränger syftet. Intentionalismen står inte fri från risker och fallgropar.

Detta kapitel vill utforska dessa risker — och samtidigt visa på vägar framåt.

Intentionalismens kärna: förhållningssättet – inte intentionens innehåll

För att undvika de fallgropar som beskrivs måste det stå klart att intentionalismen inte är en ideologi som pekar ut vilka intentioner människor bör ha. Det är ett förhållningssätt som vill stärka människans förmåga att **begrunda, värdera och handla i enlighet med sina egna syften och ideal.**

I ett demokratiskt samhälle måste det finnas utrymme för mångfald i intentionernas innehåll. Människor, företag, organisationer och samhällen kan ha olika mål, olika värdegrunder, olika tolkningar av vad som är det goda och rätta. Intentionalismen respekterar denna mångfald.

Det intentionalismen vill stödja är själva **processen**: att vi handlar medvetet, uppriktigt och ansvarigt, snarare än av slentrian, rädsla eller enbart kortsiktig nytta.

Det är endast när intentioner och handlingar tydligt står i strid med de gemensamt fastslagna ramar som ett demokratiskt samhälle har utformat — exempelvis respekt för mänskliga rättigheter, folkrätt, jämlikhet, fred och rättsordning — som det är samhällets uppgift att stävja dem genom sin rättsapparat.

Så vill intentionalismen bli ett stöd, inte en domare. Den vill främja det som gör oss mänskliga: viljan att handla med syfte, med ärlighet och med ansvar.

Risker i intentionens praktik

1 Intensionsmaskering – tomma ord istället för verklighet

Ett av de största hoten mot en intentionalistisk rörelse är att intentioner blir till yta snarare än innehåll. Företag, organisationer eller individer kan tala om syfte och ansvar — men i praktiken fortsätta handla utifrån kortsiktig nytta eller traditionella mål.

Vi ser redan idag exempel på detta i "greenwashing" (grönmålning), där företag marknadsför produkter som miljövänliga utan att de verkligen är det, eller "purpose washing", där stora ord om samhällsnytta döljer en gammal vinstlogik.

2 Bekvämlighet och trötthet

Det är mänskligt att ibland välja det enklaste framför det rätta. I en vardag fylld av krav, stress och snabba beslut kan det kännas svårt att stanna upp och fråga: *Stödjer detta mina värderingar och intentioner?*

Det finns en risk att intentionalism uppfattas som en börda istället för ett stöd — om den inte förankras i vardagens realiteter och ges i form som är möjlig att leva.

3 Systemtröghet och motkrafter

Marknader, organisationer och samhällssystem är byggda på vanor, strukturer och incitament som ofta premierar det kortsiktiga, det mätbara, det lönsamma på kort sikt.

Intentionalismens idé kan utmana dessa strukturer, och därmed möta motstånd från dem som tjänar på det rådande systemet. Förändring kan bli långsam och mödosam.

Fallgropar att undvika

⚠ Moralism istället för stöd

Intentionalismen riskerar att misstolkas som en moraliserande doktrin: ett sätt att peka finger, skuldbelägga och döma. Detta skulle underminera dess syfte, som är att inspirera, stötta och uppmuntra.

⚠ Perfektionism som blockerar handling

Om intentionalismen tolkas som ett krav på felfrihet kan den skrämja bort. Det är viktigt att lyfta att detta handlar om en strävan, inte om att alltid lyckas.

⚠ Elitprojekt utan förankring

Intentionalismens idé måste tala till alla — inte bara till akademi, policyvärld eller företagsledning. Den måste förankras i människors vardag och språk. Det är därför den vänder sig till individen.

Mot framtiden

🌱 Små steg-principen

Intentionalismen bör alltid börja i det lilla: det val jag kan göra här och nu, som ett första steg på en större väg.

🌱 Synliggör framsteg och goda exempel

För att skapa rörelse krävs berättelser om där det lyckats: företag, individer, samhällen som valt intention före kortsiktig nytta och därigenom gjort skillnad.

🌱 Bygg strukturer som stöder intentionen

Det är inte bara individens ansvar. Samhället behöver lagar, skatter, standarder och kultur som gör det lättare att välja meningsfullhet och ansvar.

🌱 Odlar gemenskap och delaktighet

Intentionalism är ingen ensamresa. Den blir verklighet först när den delas, när människor inspirerar varandra, bygger på varandras val och skapar en kultur där intention blir det normala.

Sammanfattning

Att skapa en intentionalistisk kultur är ingen enkel resa. Det kräver ödmjukhet inför hinder, risker och fallgropar, men också tillförsikt inför människans förmåga till ansvar och mening. Och det börjar alltid hos individen. Där formas det samhället och genom små steg, gemenskap och uthållighet kan vi fortsätta att forma en värld där intention, syfte och ansvar åter blir kärnan i det vi skapar tillsammans.

Epilog – Det börjar hos dig

Det är tanken som räknas, särskilt när den omsätts i handling.

(Om individens roll, små steg, strävan snarare än perfektion, och att vi alla bär på kraften att bidra till en marknad och ett samhälle med mening.)

Marknadsintentionalismens manifest

1. Marknaden är en mänsklig skapelse.

Den styrs inte av naturens lagar utan av våra avsikter, våra val och våra gemensamma normer.

2. Intentionalismen handlar om förhållningssätt — inte om innehåll.

Det är inte vilka intentioner vi har som står i centrum, utan att vi handlar utifrån våra egna reflekterade och ärliga syften.

3. All förändring börjar i individens vardag.

Samhället formas genom summan av våra små och stora beslut.

4. Vi strävar, vi misslyckas, vi försöker igen.

Intentionalismen kräver inte perfektion. Den erbjuder ett stöd på vägen mot ett liv och ett samhälle i samklang med det vi ser som rätt och meningsfullt.

5. Strukturer och system ska stötta intentionen och tvärtom.

Lagar, normer, marknader och institutioner skapas i demokratisk ordning i enlighet med den allmänna viljan. De bör även utformas så att de underlättar för individen att handla med syfte och ansvar.

6. Mångfald av intentioner är en del av ett fritt och demokratiskt samhälle.

Endast handlingar som strider mot samhällets gemensamt fastslagna lagar och regler, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer — har att stävas av samhället.

7. En marknad med mening är möjlig.

Genom små steg, gemenskap och uthållighet kan vi bygga en marknad som speglar det bästa i oss — inte det mest kortsiktiga och lönsamma.

Slutord

Detta manifest är ingen slutpunkt. Det är en inbjudan: att reflektera, att pröva, att bidra. För det är i vårt gemensamma sökande som framtiden formas.
